בכדי חייו רבינא אמר [א]הכא בתלמידי חכמים עסקינן טעמא מאי גזור רבנן [ב]שמא ילמוד ממעשיו וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו איכא דמתני לה להא דרב הונא אהא דתני רב יוסף [1]אם כסף תלוה את עמי את העני עמך [ג]עמי ונכרי עמי קודם עני ועשיר עני קודם ענייך ועניי עירך ענייך קודמין עניי עירך ועניי עיר אחרת עניי עירך קודמין אמר מר עמי ונכרי עמי קודם פשיטא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא נצרכא דאפילו לנכרי ברבית ולישראל בחנם תניא אמר ר' יוסי [ג]בא וראה סמיות עיניהם של מלוי ברבית [ג]אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו והם מביאין עדים ולבלר וקולמוס ודיו וכותבין וחותמין פלוני זה כפר באלהי ישראל תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר כל מי שיש לו מעות ומלוה אותם שלא ברבית עליו הכתוב אומר [2]כספו לא נתן בנשך ושוחד על נקי לא לקח עושה אלה לא ימוט לעולם הא למדת [ד]שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין אמר רבי אלעזר הללו מתמוטטין ועולין והללו מתמוטטין ואינן עולין [ג][3]למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו אמר רב הונא צדיק ממנו בולע צדיק גמור אינו בולע תניא רבי אומר גר צדק האמור לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין מכירה דכתיב [4]וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך [ד]ולא לך אלא לגר שנא' [5]לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנא' [5]לגר תושב [ה]משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה אמר מר ולא לך אלא לגר שנא' לגר למימרא דגר קני עבד עברי ורמינהי [ו]אין הגר נקנה בעבד עברי [ז]ואין אשה וגר קונין עבד עברי גר לא נקנה בעבד עברי [6]ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא ואין אשה וגר קונין עבד עברי אשה לאו אורח ארעא גר נמי גמירי דמקני קני דלא מקני לא קני אמר רב נחמן בר יצחק אינו קונה ודינו כישראל אבל קונה ודינו כנכרי דתניא [ז][ח]הנרצע [ה]והנמכר לנכרי אינו עובד לא את הבן ולא את הבת אמר מר ואין אשה וגר קונין עבד עברי נימא דלא כרבן שמעון בן גמליאל דתניא [ח]אשה קונה את השפחות ואינה קונה את העבדים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף קונה את העבדים אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל ולא קשיא כאן בעבד עברי כאן בעבד כנעני עבד עברי צניע לה עבד כנעני פריץ לה אלא הא [ט]דתני רב יוסף [כ]ארמלתא לא תרבי כלבא [י]ולא תשרי בר בי רב באושפיזא בשלמא בר בי רב צניע לה אלא כלבא כיון דמסריך בה מירתתא אמרי כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה אמרי אינשי משום אומצא דשדיא ליה הוא דמסריך גר תושב האמור לענין רבית מאי היא [ט]דכתיב [7]וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ורמינהי [י]לוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב אמר רב נחמן בר יצחק מי כתיב אל תקח מאתם מאתו כתיב מישראל תנו רבנן אל תקח מאתו נשך ותרבית אבל אתה נעשה לו ערב

ערב

בכדי חייו. התירו לו ויותר מכאן אסור מדרבנן דלמא אתי למיסרך: **רבינא אמר.** מתניתין דקתני מלוין אותן ברבית בתלמיד חכם עסקינן: **טעמא מאי אמרו רבנן.** רבית נכרי אסור שמא ירגיל הנכרי אצלו וילמד ממעשיו. לא גרסינן דלמא אתי למיסרך: **אם כסף תלוה את עמי.** עמי ונכרי באין ללוות עמי קודם: **ענייך ועניי עירך.** עניים שהם קרובין וממשפחתך: **ענייך קודמין.** דכתיב עמך הקרובין לך: **עניי עירך קודמין לעניי עיר אחרת.** דהנך הוו עמך טפי: **יורד עמו לחייו.** רגיל להתקוטט עמו כאילו הכהו וכאילו בא להורגו. ואני שמעתי רשאי לירד לתוך אומנותו של חבירו ולמעט מזונותיו של חבירו וקשה בעיני שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה ועוד דאמרי' בכתובות (דף נ.) עד שתים עשרה שנה מתגלגל אדם עם בנו מכאן ואילך יורד עמו לחייו ומאי יורד לתוך אומנותו איכא הא לייסרו ולכופו לתורה קאמר: **פלוני כפר.** שהלוה ישראל ברבית: **מתמוטטים.** דוק הכי עושה אלה לא ימוט הא אם נתן בנשך ימוט: **הללו מתמוטטין ועולין והללו כו'.** והכי משמע קרא כל עושה אלה לא ימוט לעולם כלומר ואם ימוט אין מוטתו מוטת עולם אבל הנותן בנשך ימוט לעולם: **צדיק גמור אינו בולע.** ואע"פ שמתמוטט עולה ואינו נבלע לעולם: **ולא לך אלא לגר.** לעיל קאי. ורישא דברייתא במסכת ערכין (דף ל:) בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו כו' עד לא באת לידו עד שמוכר עצמו שנאמר ונמכר לך ולא לך אלא לגר: **נמכר לעבודת כוכבים.** לחטוב עצים ולשאוב מים: **אמר מר.** השתא מפרש מאי קשיא ליה דקאמר איני יודע מהו: **לאו אורח ארעא.** שהוא מתייחד עמה: **גמירי דמיקני קני.** הנקנה בעבד עברי קונה בעבד עברי: **דתניא.** דיש חילוק בין הנמכר לנכרי לנמכר לישראל: **הנרצע.** כעבד עברי [הנמכר] לישראל ומת האדון קודם היובל: **אינו עובד לא את הבן ולא את הבת.** שנאמר (שמות כא) ועבדו לעולם ולא לבן: והנמכר לנכרי ילפינן בקדושין (דף יז:) וחשב עם קונהו ולא עם יורשי קונהו: **צניע לה.** מוחזק לנוע הוא בעיניה שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר הלכך אסור לקנותו: **פריץ לה.** ויראה היא להפקיר לו את עצמה: **לא תרבי כלבא.** לא תגדל כלב שמא תקלקל עמו: **צניע לה.** ובטוחה שלא יודע: **כיון דמסריך סריך מירתתא.** להיות נרבעת לו: **גר תושב.** שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות: **אל תקח מאתו כתיב.** אאחיך קאי וכי כתיב גר תושב לענין וחי עמך כתיב שאתה מצווה להחיותו: **אבל אתה נעשה לו ערב.** ערבו של לוה כנגד המלוה:

ערב

לנכרי שרי ועי"ל דבני נח לא הוזהרו מן הרבית והווא גברא דלא קם בבקעת דורא זה לא היה עונש שלא היה שעת תחיית כל המתים ולא נענש זה יותר משאר מתים שלא חיו באותה שעה אלא חביריו זכו בשביל שנזהרו מן הרבית אע"פ שלא נלטוו כמו שקיימו אבותינו את התורה אע"פ שלא ניתן להם:

אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. כתוב בתשובות הגאונים בשם רב צדוק גאון יורד עמו לחייו רשאי לשרוף שלים תבואתו ותימה גדול מנין לו זה:

הא חזינן דלא עבדי הכי ומתמוטטים. וא"ת דלמא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסוק ושוחד על נקי לא לקח וי"ל דפריך דחזינן צדיקים גמורים נמי מתמוטטין א"נ לר"ע פריך דדריש בסוף מכות (דף כד. ע"ש) עושה אלה עושה אחת מכל אלה לא ימוט:

או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. וא"ת למ"ל למכתב בתר עקר משפחת גר דהיינו נכרי כיון דנמכר לעבודת כוכבים א"כ נמכר לנכרי וי"ל דה"א לעבודת כוכבים של ישראל כגון פסלו של מיכה א"נ אי לאו דכתיב משפחת גר ה"א דעקר היינו נכרי אבל אין לתרץ דאצטריך משום גאולת קרובים דמגר תושב נפיק כ"ש נכרי:

אינו עובד לא את הבן ולא את הבת. אגב בן נקט בת דאפילו נמכר לישראל אינו עובד את הבת: **לא** תרבי כלבא. משום לזות שפתים נעלמא לפי שהולך אחריה [י]שלא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה וגם אין אסור להתייחד:

מלאו

מסורת הש"ס

א) [עירובין סג.], ב) קידושין כח., ג) ברכות ז: מגילה ו: [ע"ש], ד) קידושין כ. ב"ק קיג: [ערכין ל:], ה) [יבמות מו.], ו) קידושין יז., ז) ע"ז כב:, ח) [לעיל ע:], ט) [ויקרא כה], י) [תוספתא קדושין פ"ג].

◆

תורה אור השלם

1 אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך: שמות כב כד

2 כספו לא נתן בנשך ושחד על נקי לא לקח עשה אלה לא ימוט לעולם: תהלים טו ה

3 טהור עינים מראות רע והביט אל עמל לא תוכל למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו: חבקוק א יג

4 וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד: ויקרא כה לט

5 וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר: ויקרא כה מז

6 ויצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אחזת אבתיו ישוב: ויקרא כה מא

7 וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך: ויקרא כה לה-לו

◆

גליון הש"ס

גמ' אין הגר נקנה בע"ע. עיין ב"ב דף י"ג ע"א ברש"י ד"ה ה"ג ובתוס' שם ד"ה כופים וכו' ע"ש. ועיין גיטין דף מ"א ע"א תוס' ד"ה לישא: שם דכתיב וכי ימוך. עיין לקמן דף קיא ע"ב תוס' ד"ה מגרך:

עין משפט נר מצוה

קי א מיי' פ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ב סמג לאוין קנג טוש"ע י"ד סי' קנט סעיף א:

קיא ב מיי' שם הל' ז סמג לאוין קנג טוש"ע ח"מ סי' נו סעיף א:

קיב ג מיי' פ"ד שם הלכה ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קס סעיף ב:

קיג ד טוש"ע שם:

קיד ה ו מיי' פ"א מהלכות עבדים הלכה ב טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף יט:

קטו ז מיי' שם פ"ג הלכה ז סמג עשין פג:

קטז ח מיי' שם פ"ב הל' יב סמג שם:

ט [מיי' פ"ט מהל' עבדים הל' ו טוש"ע י"ד סי' רסז סעיף יט]:

קיז י מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' טו סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף יח:

קיח כ מיי' שם ועיין בהשגות ובמ"מ טוש"ע שם סעיף יח:

◆

מוסף רש"י

אדם קורא לחבירו רשע יורד עמו לחייו. מותר לשנאתו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו (קדושין כח.). ולא לך אלא לגר. בקדושין (כ.) הוא ובערכין (ל:) כמה קשה אבקה של שביעית, אדם שנושא ונותן בפירות שביעית סוף מוכר את עצמו, שנאמר ונמכר לך ולא לך וגו' (ב"ק קיג:). שנאמר לגר. פרשה אחרת היא הסמוכה לנמכר לך וכי תשיג יד גר ותושב עמך וגו' (קדושין כ.). זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה. לחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם אלהות (שם כ.). ארמלתא לא תרבי כלבא. שמא תתאוה ותרביענו עליה (ע"ז כב:). ולא תשרי בר בי רב באושפיזא. דאגב דצניע לא מירתתא מיניה קול אם תיגלגל לו (שם). כיון דכי שדיא ליה אומצא מסריך בתרה. כל שעתא, לא מירתתא דסברה אי מסריך בתרה מימר אמרי אינשי אומצא הוא דשדיא ליה. אומצא מעט בשר (שם).